

İktisat Yazınında Bölüşüm Sorunsalı

*Aslı Ceren SARAL*¹

Problematic of Distribution in Economics Literature

ARTICLE INFO

Article History:

Date Submitted: 05.09.2018

Date Accepted: 20.09.2018

JEL Classification:

B40

B41

B49

Keywords:

Income Distribution,

Economic Inequalities,

Orthodox Economics.

ABSTRACT

The problematic of economic distribution in economics literature from the classical political economy throughout today is discussed in the paper. Mainly the orthodox economics literature is reviewed. Once being the fundamental issue in classical political economics, distribution has been neglected in orthodox economics for a long period. The rising economic inequalities in neoliberal era seem to increased the interest in issue, but the inquiries are mainly on the underlying reasons of rising inequalities and address some specific aspects of the issue, thus does not provide comprehensive theoretical framework.

¹ Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye Bölümü Araştırma Görevlisi, aslicerensaral@gmail.com

Özet

Yazıda klasik politik iktisattan günümüze iktisat yazınında iktisadi bölüşüm sorunsalı tartışılmaktadır. Temel olarak ortodoks iktisat yazını ele alınmaktadır. Bir zamanlar klasik politik iktisadın temel meselesi olan bölüşüm, Ortodoks iktisatta uzun bir süre göz ardı edilmiştir. Neoliberal dönemde artan eşitsizlikler meseleye yönelik ilgiyi arttırmış görünmektedir; ancak araştırmalar temelde artan iktisadi eşitsizliklerin altında yatan nedenlerle ilgilidir ve meseleyi belli bazı açılardan ele almakta bu nedenle kapsamlı bir teorik temel sunmamaktadırlar.

Giriş

Marglin (1984), *Büyüme, Bölüşüm ve Fiyatlar* kitabının giriş bölümüne, Batı dünyasının göz ardı edilen temel bir paradoksunun bir Marslı gözünden nasıl görünebileceğini anlatarak başlar. Hem siyasal hem de inanç sistemlerinde yüksek oranda eşitlikçi olmamıza rağmen, yani bir yurttaş ve Tanrı'nın kulu olarak her yurttaş ve kul ile eşit iken, iktisadi alandaki yüksek eşitsizlik nasıl açıklanabilir? Dahası en zorlu ve hoş olmayan işleri yapanların genel olarak en az geliri elde ediyor olmasını bir Marslıya nasıl anlatabiliriz?

Peki, gerçekten bu Marslı ve sorusuyla karşılaşsak ne cevap veririz? İçine doğduğumuz dünyayı kanıksamak bir yana, örneğin Lock'a (1690) yaslanarak Tanrı'nın başlangıçta hepimize verdiği doğal kaynaklar üzerinde kendisine ait emeği uygulayarak mülkiyeti haline getirenlerin daha çalışkan olduğunu ve diğerlerinden daha fazla zenginliği hak ettiklerini iddia edebiliriz. Bölüşüm sorunsalı yani yeryüzünün ürünlerinin ve üretim çıktılarının kimler arasında nasıl paylaşıldığı mülkiyet sahipliği ile doğrudan ilişkili olduğu için de zamanında daha çok emek harcayıp mülkiyet sahibi olan ya da miras ile bunu elde edenlerin (ki miras ile geçen mülkiyeti açıklamakta biraz daha zorlanabiliriz) bugün diğerlerinden daha az çalıştığı halde daha fazla refah içinde yaşamalarını da meşrulaştırabiliriz.

Ya da marjinalist devrimin açtığı yoldan ilerleyerek tüm bu bölüşüm meselesinin pek de sorunsal olmadığını, her bir üretim faktörünün elde ettiği getirinin marjinal verimliliği ile doğrudan orantılı olduğunu, bunun teknik bir mesele olduğunu ve böylece aslında üretim araçlarına sahip olup olmamanın dahi önemli olmadığı bir dünyada yaşadığımızı; dahası iktisat

biliminin bölüşüm gibi *normatif* meselelerle ilişkili bir konuya meyil etmemesinin doğal olduğunu iddia edebiliriz.

Peki, yine de bu kadar görünür ve bu kadar yeryüzünde yaşayan herkesi ilgilendiren bir sorunsalı açıklamış sayar mıyız kendimizi? Ya da üzerine düşünürsek, bu sorunsalın temel bir iktisadi mesele olmadığına bırakın bir Marslıyı kendimizi ikna edebilir miyiz? İktisatçılar da, dönemsel olarak artan ve azalan bir ilgi ile bu sorunsala kayıtsız kalmamışlardır. Yine de Politik İktisadın temel sorunsalı üzerine tartışmalarda iktisadi refahın nedenleri ile beraber başrolde yer alan bölüşüm sorunsalı zamanla bu yarıştaki yerini kaybetmiş ve ana akım iktisatta temel bir sorunsal olarak yer almamıştır.

Bu çalışma bölüşüm sorunsalının iktisat yazınındaki gelişimini ele almaktadır. Bölüşüm sorunsalının farklı dönemlerde farklı paradigmlar altında ne şekilde ele alındığı ve nasıl göz ardı edildiği genel hatlarıyla ortaya konmaktadır.

İktisat Yazınında Bölüşüm Sorunsalı

İktisat biliminin temel uğraşısı olma lütfunu refah ya da iktisadi büyümeye kaptıran bölüşüm sorunsalı, klasik politik iktisatçılardan bu yana iktisat yazınında farklı paradigmlar altında artan ve azalan bir ilgiye mazhar olmuştur. Tarihsel olarak fizyokratlar ve klasik politik iktisatçılar döneminde yüksek bir ilgi vardır, bölüşüm sorunsalı refahın kaynakları ile birlikte verilen önem ve yaklaşımlar değişmekle beraber politik iktisadın temel sorunsallarından olmuştur.

Daha sonrasında marjinalist devrim ile birlikte önemli bir paradigma değişmesi gerçekleşmiş, bölüşüm sorunsalı politik iktisatçıların atfettiği sınıfsal niteliğini tamamen kaybetmiştir. Fonksiyonel bölüşüm, üretim faktörlerinin marjinal verimliliklerine dayanan fiyat oluşumunun bir alt kümesi olarak genel denge içerisinde kendiliğinden çözümlenen bir sorunsal olarak görülmüştür. Bu şekilde bir paradigma değişmesi ile bölüşüm teorilerine yönelik ilginin özellikle Wicksell-Clark-Wicksteed döneminde ve 1930'ların başlarında Hicks ve Douglas döneminde yükseldiği söylenebilir (Atkinson, 1975: 2).

Büyük depresyon ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında yeniden bir paradigma değişmesi ile iktisat yazınına ve politikalarına hakim olmaya başlayan Keynesyen görüş altında bölüşüm sorunsalına yönelik ilgi azalmıştır. Burada hem Keynes ve Keynesyen iktisadın temel sorunsalının farklı olması hem de aslında özellikle Batı dünyasında artan refahla beraber bölüşümde görülen iyileşme etkili olmuştur denebilir. Pek çok ülkede 1930'lar ile 1950'ler arasında gelir eşitsizliğinde görülen önemli ölçüdeki azalma sonucunda bölüşüm çıktıları, refah artışlarıyla karşılaştırıldığında ikincil öneme sahip hale gelmiş olabilir. (Atkinson, 2000: 2)

1970'lerden başlayarak iktisadi eşitsizliklerin daha önce görülmemiş boyutlara ulaşması ve bu eşitsizliklerin iktisadi büyüme ve ekonominin genel işleyişi üzerindeki etkileri nedeniyle bölüşüm pek çok uluslararası kuruluşun ve hatta ana akım iktisatçının ilgilendiği bir konu haline gelmiştir. Yine de özellikle yoksulluk ya da eşitsizlik üzerinden bakılmış, Ricardo'nun belirttiği gibi bölüşümü hangi yasaların belirlediği sorusu ile ilgilenen yazılara özellikle ana akım iktisat yazınında az rastlanmıştır.

İktisat yazınında bölüşüm sorunsalının ele alınışı üzerine tartışmalarda üç farklı yaklaşımı yani sınıfsal, fonksiyonel ve kişisel gelir bölüşümü arasındaki ayrımları vurgulamakta fayda vardır. Aslında temelde, özellikle klasik politik iktisat köklerine bakıldığında rant, ücret ve karların; toprak sahibi, işçi ve kapitalist sınıflar arasındaki dağılımı yansıttığını, yani fonksiyonel bölüşüm ile sınıfsal bölüşüm arasında bir farkın olmadığı düşünülebilir. Ancak özellikle bugün yaygın olarak kullanılan fonksiyonel gelir türleri sınıfsal temellerinden önemli ölçüde kopmuş görünmektedir. Örneğin üst düzey yönetici ücretlerinin istatistiki verilerde ücret kategorisinde yer almaması gerektiği sıklıkla tartışılan bir mevzudur. Aslında bu durum bize sınıfsal bölüşümün doğru bir fonksiyonel bölüşüm yaklaşımının temeli olduğunu göstermektedir.

Aşağıda yer alan bölüşüm teorilerinin büyük kısmı temelde sınıfsal temellerini kaybetmiş olsun olmasın, fonksiyonel bölüşüm üzerine kuruludur. Glyn (2011: 104) bunu iyi bir şekilde özetlemektedir: Özellikle klasik politik iktisat sonrasında, ücret-kar-rant ayrımı, kar ve rantı birleştiren bir ücret-mülkiyet geliri ayrımı halini almaktadır. Bu şekilde ele alındığında toplam gelir içerisinde işçi payı, toplam işçi gelirlinin (W) toplam gelire (Y) oranıdır. Burada hem gelir hem de toplam ücretin işçi sayısına bölümüyle $[(W/L)/(Y/L)]$, gelir içerisindeki

işçinin payı w/p olarak yani işçi başına ücret bölü işgücü verimliliği olarak elde edilir ve aslında işçi payının verimliliğe nazaran ücretteki artışa bağlı olduğu görülmektedir.

Bir başka önemli nokta ise aslında bölüşümün konusunun ne olduğudur. Genel olarak gelir, bölüşümün temel konusu olsa da; iktisadi bölüşüm servet, tüketim harcaması gibi başka konuları da araştırabilir. Yine klasik politik iktisat kökenlerine bakıldığında, mülkiyet ile bölüşüm arasındaki ilişki sınıfsal temelde açık olduğu için, servet ya da gelir üzerinden bölüşümün incelenmesi daha az önemli görünebilir. Ancak bölüşümün ele alınacağı dönem bağlamında, akım bir değişken olan gelir yıllık olarak incelenirken, servet stok bir değişkendir. Uzun dönemli olarak bakıldığında ise bu iki kategori arasında sıkı biçimde paralel bir gelişim olduğu görülmektedir. Giovannoni (2014b: 43), bu ilişkiyi, özellikle 1980 sonrasında nüfus içerisinde en fazla mülkiyet payına sahip ilk yüzde birlik dilimin payındaki artış ile Gini katsayısındaki artışın gösterdiği paralellik ile ortaya koymaktadır.

Aşağıdaki sınıflandırma bölüşüm sorunsalının görece önem kazandığı dönemler temel alınarak ve ana akım iktisat yazını kapsamında oluşturulmuştur. Bu sınıflandırma içerisindeki, özellikle iktisat yazını ile ilgili eksiklikler kısmen yukarıda bahsedilen boşluklar bağlamında değerlendirilebilir.

Klasik İktisatçılar

"...Sizin düşündüğünüz Politik İktisat refahın doğası ve nedenlerine yönelik bir sorgulama; bence endüstri üretiminin, onun oluşumuyla uyumlu var olan sınıflar arasındaki bölüşümünü belirleyen yasaları araştırmaya yönelik bir sorgulama olarak adlandırılmalı. Miktarla ilişkin bir yasa ortaya konamaz ancak oldukça doğru bir tane paylarla ilgili olarak ortaya konabilir. İlk sorgulamanın içi boş ve gerçek dışı olduğu ve sonrakinin bilimin gerçek amacı olduğu fikri beni her geçen gün daha fazla tatmin ediyor." (Ricardo, ([1819-1821], 1962): 278-279)

Bölüşüm ya da gelir dağılımı teorileri üzerine yazılan pek çok yazı Ricardo'nun ([1817] 2013) Siyasal İktisadın ve Vergilendirmenin İlkeleri kitabının girişinden; politik iktisadın temel sorununu, toplumun sınıfları arasında rant, kar ve ücret olarak yeryüzünün ürünlerinden dağıtılan payları hangi yasaların belirlediğinin saptanması olarak tanımladığı bölümden alıntı

ile başlar. Bölüşümün ya da dağılımın temel iktisadi problem olarak tanımlandığı en açık ifadelerden biri olduğu için bu bölüm bölüşüm ya da gelir dağılımı üzerine yazılan her yazı için iyi bir girizgâh sağlamaktadır. Yukarıda yer alan alıntı ise Ricardo'nun 9 Ekim 1820'de Malthus'a cevaben yazdığı mektuptandır. Bu alıntıya da daha az sıklıkla da olsa yazılarda yer verilmektedir². Burada Ricardo'nun zihnindeki politik iktisadın temel sorunsalı diğer bir güçlü temel sorunsal önerisine de atıfla farklı bir şekilde netleşmektedir. İktisadın diğer ve Ricardo sonrasında daha fazla kabul gören sorunsalı, *refahın doğası ve nedenleri* Ricardo tarafından neredeyse boş bir sorgulama olarak yargılanmaktadır. Bu yargı iktisat biliminin temel olarak aldığı sorunsalın bölüşüm olduğu başka bir dünyada nasıl bir yazın gelişeceği sorusunu akla getirmektedir.

Yukarıdaki her iki alıntının ortaya koyduğu gibi, klasik iktisatçılar, endüstriyel kapitalizmin sınıf yapısı içerisinde bölüşüm sorunsalını üretim faktörlerini bu faktörlere sahip olan sınıflarla ilişkilendirerek ele alırlar. Bu sınıfsal temelli bölüşüm analizleri sanayi üretimi ve iktisadi büyüme gibi meseleler için temel öneme sahiptir. Burada farklı sınıflar ve elde ettikleri faktör gelirleri ile ilgili; faktörlere yapılan vurgu ve üretim ilişkileri ile nedensellik bağlamında ilişkilendirme ile ilgili klasik iktisatçılar arasında farklılıklar mevcuttur. Örneğin, toprak sahiplerinin elde ettiği rant gelirlerinin artan üretimle beraber kendiliğinden artmasının ekonomi üzerindeki olumsuz etkisi, bölüşümle ilgili olarak Ricardo'nun temel meselesi olmuştur.

Diğer taraftan klasik iktisatçılar arasında genel olarak bölüşüm ilişkileri üretim ilişkilerinden öncedir ve üretim ilişkilerini belirler. Oysaki örneğin Mill'e göre üretim ve bölüşümü belirleyen yasalar birbirinden farklıdır. Üretimi belirleyen yasalar verili teknik koşullara bağlıdır ve fiziksel gerçekliğe dayanır; bölüşümü belirleyen yasalar ise kurumsal yapılara ve toplumun yasaları ile örflerine bağlıdır³ (Blaug, 1985: 180). Klasik iktisatçılar arasında üzerinde mutabakatın olduğu en temel konulardan biri ücret üzerinedir.

² Örneğin Keynes, Genel Teorisinde; Ricardocu gelenek ve Ricardo arasındaki farkı anlatmak üzere, Ricardo bölüşümden bağımsız olarak refahla ilgilenmezken, ardıllarının klasik teoriyi refahın nedenleri için kullanmasına referans olarak bu alıntıya başvurmaktadır (Keynes, [1936] 2013: 4).

³ Ancak bu Mill'in üretim faktörlerinin teknik koşullar ve üretimden bağımsız olarak fiyatlandırıldığını göstermez daha ziyade üç sınıf arasındaki bölüşümün mülkiyet bölüşümünden etkilendiği ve bunun da tarihsel düzlemde değerlendirilmesi gerektiğini işaret eder (Blaug, 1985: 180)

Fizyokratlardan Smith ve Ricardo'ya kadar uzun dönemli reel ücret düzeyinin nüfus artışının sermaye birikimi ve tarımsal üretim artışından hızlı olması nedeniyle, geçimlik düzeyde gerçekleşeceği kabul edilir (Rothschild, 2005: 78).

Marx'ın teorisinde ücret belirlenim sürecinde klasik politik iktisada hâkim olan demografik ve biyolojik faktörlerin yerini kar güdüsü, teknik işgücü, tasarruf süreci, rekabet gibi içsel iktisadi faktörler alır (Rothschild, 2005: 78). Marx klasik iktisatçıların sahip olduğu genel görüşün aksine kapitalist sistemde geçimlik ücretler düzeyinde dahi işsizliğin süreceğini savunmuştur ve bu işsizlik bölüşümün temel belirleyicilerindendir (Sandmo, 2015: 15). Ücretleri geçimlik düzeyde tutan da aslında sınıfsal mücadelede işçiler aleyhine var olan bu süreklilik arz eden işsizlik, yani rezerv işgücü ordusudur. Klasik yaklaşımda reel ücret sosyal olarak belirlenen, ancak yavaş bir biçimde değişen geçimlik düzeyleri yansıtır olarak görülürdü. Buradaki anahtar nokta reel ücretteki eğilimin işçi verimliliğindeki eğilime yakın biçimde bağlanmamış olmasıdır. Böylece Ricardo'nun (geçimlik malların temel tedarikçisi) tarımda azalan verimlilik karamsar görüşü, mülkiyet gelir paylarında ve bazı karlarda düşüş anlamına gelmekteydi. Bu (olursa) reel ücretlerin ortalama verimlilikten daha yavaş düşmesinden kaynaklanıyordu. Marx'a göre bunun tersine, makinenin işçi yerine ikame edilmesiyle kapitalizm sistematik olarak işçi verimliliğini arttırırken; rezerv işgücü ordusu tarafından reel ücretlerdeki herhangi bir uzun dönemli artış verimlilik büyümesinin altında tutulacaktır. Böylece işgücü payı düşecektir (Glyn, 2011: 104-105).

Marx'a genel olarak klasik iktisatçıları arasında yer verilmesi, özünde farklı sonuçlara ulaşsa da onun temelde klasik iktisatçıların, özellikle Adam Smith ve Ricardo'nun açtığı yoldan ilerlemesi ile ilgilidir. Ancak Marx'ın temelde bölüşüm meselesine bakış açısı farklıdır. Bu farkı en iyi şekilde ortaya koyan kendisine ait olan artık değer kavramıdır. Kısaca emek tarafından yaratılan değer ile bu harcanan emeğin karşılığında ödenen değer arasındaki fark olarak tanımlanabilecek artık değer kavramı, yalnızca bölüşümü değil aynı zamanda sömürüyü de ortaya koymaktadır. Marx endüstriyel kapitalizmin potansiyel gelişimi ve çıktısı arasındaki çelişkiye vurgu yapar, bu bağlamda artan eşitsizlikler kapitalist birikimin sonucudur (Franzini ve Pianta, 2011: 4). Bu yazının giriş bölümünde yer alan Marglin tarafından sorulan eşitsizlik ve adaletle ilişkili toplumun temel çelişkilerini ortaya koyan sorulara verilebilecek en iyi yanıt da artık değer kavramı ile şekillenebilir.

Marx'ın teorisinde bölüşüm ilişkileri üretim ilişkilerinden önce belirlenir ve temelde geçimlik ücretler ile sınıf mücadeleleri çerçevesinde şekillenir. Yeniden üretim süreci de bu bölüşüm ilişkisine bağlıdır. Zira Marx'a göre kişilerin kendi emek güçlerini kullanarak bunun karşısında elde ettikleri gelir tüketime giderken, sermaye araçlarına sahip olanların elde ettiği gelir kısmen tüketime gitse de, temelde yeniden üretim sürecine, yeni üretim araçları edinimine gitmektedir ve dolayısıyla sermaye birikiminin boyutu artık değerın mutlak boyutuna dayanmaktadır (Levine, 1988: 65). Bu nedenle bölüşüm ilişkileri sermaye birikiminin boyutunu belirlemektedir.

1870'lerde iktisat yazınında kökenleri klasik iktisatçılara kadar dayandırılan marjinal verimlilik teorisinin ilk yazıları ortaya çıkmaya başlamıştır. 1880'ler ve 1890'larda Marksizm'in yükselişi ve değer teorisinin daha fazla kabul görmesine karşı bu yeni yazının savunucuları her ne kadar karşı argüman geliştirmeye çalışsa da özellikle bölüşüm temelinden öncülleri saydıkları klasik iktisatçılarla temelde mantıksal farklılıkları önemli bir çelişki yaratmıştır (Blaug, 1985: 308).

Neo-Klasikler

Nüveleri daha önceki iktisatçıların yazılarında bulunan marjinal verimlilik teorisi, 1870'lerde ilk olarak sahneye çıkmış ve iktisat teorisinde klasik iktisatçıların görüşlerinden temel bir dönüşümü yaşamıştır. Neo-klasik paradigma kayması ilk olarak marjinalist yazarlar Jevons (1871), Walras (1874), ve Menger (1871)'in yazıları ile başlamıştır (Braff, 1988: 75)

1980'lerde marjinal verimlilik ve marjinal fayda teorilerini birleştirerek, neoklasik iktisatçılar kendi bölüşüm teorilerini ortaya koymuşlardır (Blaug, 1985: 308). Ardılları olduklarını iddia ettikleri klasik iktisatçıların bölüşüm teorisinin temeli olan sınıf analizini terk etmişler ve fonksiyonel bölüşüm sorunsalını, üretim faktörlerinin marjinal verimliliklerine uygun olarak getiri elde ettikleri, fiyat oluşumunun bir alt kümesi olarak tanımlamışlardır.

Neoklasik bölüşüm teorisinin ana akım iktisatta büyük kabul görmüş olan son versiyonu ise aslında bir sonraki yüzyılda, yirminci yüzyılda Hicks tarafından ortaya konmuştur (Blaug, 1985: 465). Marjinal verimliliğin toplam üretim fonksiyonu içinde gösterilmesi ilk olarak Hicks'in ([1932], 1963) Ücret Teorileri başlıklı kitabında yer almıştır.

Hicks'in fonksiyonel gelir dağılımının nasıl gerçekleştiğine dair teorisi yukarıda bahsi geçen kitabının marjinal verimlilik ve işgücü başlıklı ilk bölümünde, ücret belirlenimi üzerine yazdıkları ile ortaya çıkmaktadır:

"Ücretlerin belirlenimi teorisi, serbest bir piyasada, basit bir şekilde genel değer teorisinin özel bir durumudur. Ücretler işgücünün fiyatıdır ve böylece kontrollerin olmadığı durumda tüm diğer fiyatlar gibi arz ve talep tarafından belirlenirler. Özel bir ücret teorisine ihtiyaç duyulmasının nedeni hem işgücü arzı ve ona yönelik talep hem de talep ve arzın işgücü piyasasında etkileşime girme şeklinin kendine has özellikleri olması ve bunun, sıradan meta değeri teorisini başka değerlendirmeler yapılmadan işgücüne uygulanmasını imkânsız hale getirmesidir (Hicks, [1932], 1963: 1)."

Yukarıda yer alan alıntı, neoklasik iktisatta ücret oluşumu ve dolayısıyla ücret gelirlerinin payının oluşumuyla ilgili iyi bir özet sunmaktadır. Bu bağlamda Rothschild'a (2005: 78) göre neoklasik ücret teorisi aslında başlangıçta ne ücret ne de işgücü piyasası teorisidir. Aslında neoklasik fiyat teorisinin işgücü piyasaları ile ilgili bazı açılar içerecek şekilde değiştirilmesinden başka bir şey değildir; oysaki Klasik dönemdeki ücret teorilerinin bazıları ücret oluşumunun temel bazı noktalarını analizlerinin merkezine konumlandırmaktadırlar.

Metaların değerlendirilmesi konusunda da klasik ve neoklasik iktisatçılar arasında farklılık mevcuttur. Klasik iktisatçılar bölüşümü üretim ve metaların değerlendirilmesinin öncesinde konumlandırırken, özellikle Avusturya Okulunun temsilcisi marjinalistler üretim faktörlerinin elde ettiği gelirleri belirleyen temel göstergenin malların piyasa fiyatı olduğunu öne sürerek bölüşümü sadece bir sonuç haline getirmişlerdir (Blaug, 1985: 298)

Marshall'ın klasiklerle neoklasikleri bağdaştırma çabasının ne kadar başarılı olduğu, politik iktisatta bölüşüm sorunsalının, sınıflarla ilişkilendirilmiş fonksiyonel bir bölüşüm olarak ele alınışından tamamen uzaklaşılması bağlamında değerlendirilebilir. Klasik iktisadın bölüşümle ilgili sınıfsal ilişkilere verdiği rol, marjinalist devrimle neoklasik teoride tamamen ortadan kalkmıştır. Marjinalist devrimin tüm faktörlere uygulanan marjinal verimlilik teorisi, sermaye ve işgücünü üretime dahil olan birer faktör olarak eşit konuma getirmiştir ve

dolayısıyla işgücü sermayeyi aynı sermayenin iş gücünü işe koştuğu gibi işe koşabilir. (Braff, 1988: 80) Yani teorik olarak üretim araçlarını ellerinde bulunduran sınıfla işçi sınıfı arasındaki zorunluluğa dayalı ilişki de ortadan kalkmış görünmektedir.

Bu durum genel olarak iktisat biliminin politik kısmından "sterilize" edilerek "pozitif" bir nitelik kazandırılma çabası ya da daha doğru ifade ile iddiası bağlamında da değerlendirilmelidir. Ancak meselinin önemi özellikle Keynesyen dönem sonrası fonksiyonel gelir eşitsizliklerinin artışına eşlik eden artan iktisadi eşitsizlikler ile daha iyi anlaşılmıştır. Kişisel gelir eşitsizliğinin kaynağının en az faktör gelirlerinin kendi içerisinde bozulan dağılımı kadar (özellikle artan ücret eşitsizlikleri bağlamında) faktör gelirleri arası artan eşitsizlik olduğu da artık yaygın olarak kabul edilmektedir. Burada özellikle ücret gelirleri bağlamında ücretin nasıl tanımlanması gerektiği sorusu aslında faktör gelirlerinin sınıfsal temellerinden koparılması gerekliliğini yansıtmaktadır.⁴

Ana akım iktisadın neoklasik egemenliğini marjinalist temellerini tamamen ortadan kaldırmadan sarsan bilindiği gibi M. Keynes ve onun ardıllarının hem iktisat yazınında hem de iktisat politikalarında baskın hale gelmeleridir. Devam eden bölümde bu dönüşümün ana akım iktisat yazınında bölüşüm sorunsalının yerini nasıl etkilediği tartışılmaktadır.

Keynes ve Keynesyen Dönem

İlk olarak New Deal döneminde uygulamalarını gördüğümüz Keynesçilik, ikinci dünya savaşı sonrasında 1970'lerin ortalarına kadar iktisat politikalarında hakim paradigma olmuştur. Bu dönem bilindiği üzere hem işçiler ve sermaye sahipleri arasındaki görece barışın sağlandığı bir dönem olarak görülmektedir hem de istikrarlı bir büyümenin yaşandığı, kapitalizmin altın çağı olarak anılır. Bunlara ek olarak Keynes'in kendisine ait açık bir bölüşüm teorisinin olmaması ve bölüşüm ile ilgili olarak hocası olan Marshall'ı takiben faktörlerin serbest piyasada marjinal verimlilikleri ile orantılı pay aldığı görüşünü savunuyor görünmesi, gerek Keynesyen yazında gerekse Keynesyen politikalarda bölüşüm sorununun temel bir sorunsal olarak görünür olmamasına yol açmıştır.

⁴ Ordoliberalizmin temsilcisi Eucken ise sosyal adaleti ve ücret eşitsizliğini iktisadi düzen (anayasal iktisat) çerçevesinde düzenlemeye çalışmıştır (Derya, H. 2016: 509).

Keynes'in İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi kitabında gelir bölüşümü ana temalardan biri değildir. Bölüşüm terimi kitap içerisinde otuz iki kez geçmektedir, ancak hiçbir bölüm ya da başlık bu terimi içermemektedir (Giovannoni, 2014a: 7). Bununla beraber kitabın sonunda yer alan genel teorinin yönelebileceği toplum felsefesi üzerine son notlar başlıklı 24. bölümde Keynes içinde yaşadığımız toplumun ön plana çıkan iki problemi olarak tam istihdamın sağlanmaması ile beraber servet ve gelir dağılımındaki eşitsizlikleri saymakta ve burada (istihdamın kitabın genelinde yer alan ve yeterince açıklanan bir sorunsal olması nedeniyle) özellikle eşitsiz gelir dağılımıyla ilgili önemli gördüğü bazı noktalardan bahsetmektedir (Keynes, [1936] 2013: 372).

İlk olarak on dokuzuncu yüzyılın sonundan itibaren özellikle büyük Britanya'da doğrudan vergiler yoluyla büyük gelir eşitsizliklerinin giderilmesinden toplumun memnun olduğu ancak daha ileri adımlarla ilgili endişelerin var olduğu gözlemini paylaşmaktadır. Bunların en önemlisi sermaye artışının yüksek gelire sahip olan zenginlerin güçlü tasarruf eğilimlerine dayandığına duyulan inançtır (Keynes, [1936] 2013: 372). Burada Keynes'in itirazı sermaye artışının güçlü bir tasarruf eğilimine yani düşük bir tüketim eğilimine dayandığı görüşünerdir. Bu itirazı da tam istihdamın sağlanmadığı durumda (kitabın önceki bölümlerinde gösterdiği gibi) düşük tüketim eğiliminin yukarıda yer alan inancın tersine sermaye artışını ve büyümeyi olumsuz etkileyeceğini söyleyerek yapar (Keynes, [1936] 2013: 373).

Bahsi geçen bölümün devamında Keynes servet ve gelir eşitsizliklerinin sosyal ve psikolojik gerekçelerine vurgu yapar ve kapitalist sistem içerisinde belli kurallar altında insanların para kazanma ve servet edinme isteklerinin tatmin edilmesinin önemini iki açıdan savunur. Bu hem bazı eylemler için iyi bir güdüdür hem de belli kurallar içerisinde tatmin edilmeyen para ve servet edinme isteği, insanları şiddet yoluyla bu isteklerini elde etmeye yönlendirebilir. Ancak ona göre tüm bu gerekçeler kapitalist sistem içerisinde oyunun bu kadar yüksek bahislerle oynanmasını gerektirmez, daha azı tüm bu eğilimleri karşılayacaktır. Bu bağlamda eşitsizliklere bakış açısı kendi ağzından şu şekilde özetlenebilir: "Kendi açımdan, önemli ölçüdeki gelir ve servet eşitsizliklerinin sosyal ve psikolojik gerekçeleri olduğuna inanıyorum ancak bugün var olan kadar büyük farklılıklar kadar değil." (Keynes, [1936] 2013: 374). Bu açıklamalar bir nevi ehlileştirilmiş bir kapitalist rekabet ve sistemin savunusu gibi görünmektedir.

Keynes'in görüşleri, Keynesyen paradigmanın hakim olduğu dönem boyunca hem politika oluşturma, uygulama ve sonuçlarında hem de iktisat yazınında etkili olmuştur. İlk olarak Keynesyen politikalar açısından, toplam talep ekonominin itici gücü olarak görülmesi nedeniyle tüketime yapılan vurgu artmış bu da ücretlerin maliyet unsuru olarak görülmesinden ziyade bir talep unsuru olarak da algılanmasına yol açmıştır. İki dünya savaşı sonrasında ortaya çıkan yüksek hızda teknolojik gelişme ve savaşın yıkıntularından yeniden inşa sürecine girilmesi bu dönemde hızlı iktisadi büyümenin yakalanmasında rol oynamıştır.

Bu teknolojik gelişmeler sayesinde malların üretim maliyetleri düşmüş ve bununla beraber refah devleti uygulamaları ile ücret paylarının görece yüksekliği işçi sınıfının alım gücünü yükseltmiştir. Bu sınıfın tüketim eğiliminin yüksek olması ile efektif talep artmış ve kitlesel üretime karşılık kitlesel tüketim hızlı büyümenin motoru olmuştur. Bu bağlamda artan refah ile birlikte bölüşümdeki iyileşme hem sermaye hem de işçi sınıfının lehineydi. 1960'ların sonlarına değin süren bu yüksek büyüme ve refah ortamında işçi sınıfı ile sermaye sınıfı arasında görece bir barış tahsis edilmiş görünmekteydi; yani "yükselen deniz bütün gemileri kaldırmaktaydı" (Shutt, 2004: 34). Böylece pasta büyüdüğü sürece nasıl paylaşıldığına dair hırslar da azalmış, gelir dağılımında hem sermaye hem de işçi sınıfını memnun eden bir görece iyileşme gerçekleşmiş görünmektedir. Tüm bu gelişmeler bölüşümün iktisadi bir problem olarak görülmesi ve bölüşüm üzerine tartışmaları azaltmada etkili olmuştur denebilir.

1970'lerdeki krizi aşmakta başarısız olan Keynesyen politikalar gözden düşerken yerini özellikle düşen kar oranlarını tekrar yükseltmeyi hedefleyen neoliberal politikalara bırakmıştır. Tam olarak etkinliği 1980'lerde hissedilmeye başlanan neoliberal paradigmaya kayış ile beraber iktisadi eşitsizlikler hızla artmıştır. Bu eşitsizliklerin örneğin ABD için daha önce görülmemiş boyutlara ulaştığına dair bulgular vardır (bkz. Lindert ve Williamson, 2016). Bu eşitsizlikler ve yol açtıkları iktisadi sorunlar ana akım iktisat yazınında iktisadi bölüşüme yönelik ilgiyi arttırmıştır.

Neoliberal Dönem Sonrası İktisadi Bölüşüm Yazını

Artan iktisadi eşitsizlikler bölüşüm analizlerine yönelik ilgiyi özellikle 2000 sonrasında arttırmıştır. Ancak analizler bölüşümü belirleyen yasalar üzerine olmaktan ziyade istenmeyen

düzydeki iktisadi eşitsizliklerin altında yatan nedenler üzerine olmuştur. Böylece fonksiyonel gelir dağılımı analizlerinin yerini de kişisel gelir dağılımı analizleri almıştır. Artan ilginin temel nedenlerinden biri de eşitsizliklerin yarattığı olumsuz etkiler olmuştur. Pek çok çalışma da bu olumsuz etkileri nedeniyle iktisadi bölüşüm ya da eşitsizlik sorunlarıyla ilgilenmektedir, yani aslında çalışmaların pek çoğunda da araştırma konusu olmak yerine bir değişken olarak yer almaktadır.

Fonksiyonel gelir dağılımı analizlerinden kişisel gelir dağılımı analizlerine kayan ilginin altında yatan farklı iki nedenden daha bahsedilebilir. İlk olarak uzun bir dönem boyunca fonksiyonel gelir dağılımına yönelik elde edilen bulgular çerçevesinde dağılımın önemsiz düzeyde değişiklik gösterdiği yani sabit olduğu varsayılmıştır. Örneğin Cobb- Douglas üretim fonksiyonu örtülü olarak işgücünün sabit getirisi olduğunu varsayar. Diğer bir muhtemel neden üretim faktörlerinin getirileriyle ilişkili olarak sosyal sınıf yapılarındaki değişime dayalı ideolojik dönüşümdür. İşçiler ile kapitalistler/toprak sahipleri arasındaki ücretler ve karlar/rant gelirlerine dayalı ayırımın kişilerin farklı türden getiriler elde etmeleri ile daha bulanık hale geldiği söylenebilir (Glyn, 2011, p. 102). Burada fonksiyonel gelir dağılımı analizlerinin sınıf temelli olarak yürütülmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu sayede bulanıklık giderilebilir.

İstatistiki araştırmalardaki gelişmeler ve istatistiki verilerin kullanımının yaygınlaşması ise gelir dağılım analizlerini destekleyen önemli bir gelişme olmuştur. 1930'lar, 1940'lar ve 1950'lerde fonksiyonel gelir dağılımının ölçümü ve analiz edilmesi önemli bir konu ve ABD ile İngiltere'de ulusal hesapların kurulmasının temel nedeni olmuştur (Giovannoni, 2014b: 3) – her ne kadar bugün resmi veriler bölüşüm analizlerine yönelik yeterli olanakları sağlamasa da. Ayrıca bölüşüm analizlerini desteklememeye yönelik ekonometri araçlarında gelişmelerde gerçekleşmiştir, en bilinen ve diğer araçların üzerine inşa edildikleri GINI katsayısı ve Lorenz eğrisidir.

Bu artan ilgi ana akım iktisat dergilerinde de görülmektedir. Atkinson (1997: 298) *Economic Journal*'da yer alan makaleleri 1940-1990 yılları arasında için analiz ederek her yıl yayınlanan ortalama 38 makalenin yalnızca yaklaşık % 4'nün gelir dağılımı üzerine olduğunu bulgulamıştır. 2000 sonrasında günümüze *American Economic Review* üzerine yapılan bir analiz ise görece artan ilgiyi yansıtmaktadır. Yıllık ortalama 110-120 makale olarak 2000

yılından günümüze kadar yayınlanan makalelerin içerisinde iktisadi eşitsizlik üzerine 110 makale vardır. Bunlar arasında başlığında bölüşüm terimi kullanılan (iktisadi bölüşüme yönelik olarak) sadece on iki makale, eşitsizlik terimi kullanılan (iktisadi eşitsizliğe yönelik olarak) altmış iki makale ve yeniden dağılım terimi kullanılan on iki makale vardır. Bu oranlar Atkinson'ın önceki dönemlerle ilişkili elde ettiği sonuçlara nazaran artan bir ilgiyi işaret etmektedir ve fonksiyonel gelir dağılımından kişisel gelir dağılımı analizlerine kayış açıkça görülmektedir.

Bahsi geçen dergide yer alan makalelerin konuları ise son dönem iktisadi bölüşüm ile ilişkili tartışmalar hakkında bilgi vermektedir. Tüketim eşitsizliği öne çıkan konulardan biridir ve artan finansallaşmanın yarattığı gelir ve tüketim arasındaki farklar kapsamında düşünüldüğünde ilginin nedeni anlaşılmaktadır. Ailenin bölüşüm üzerindeki etkileri bir başka çalışma alanını oluşturmaktadır. Bu bağlamda kişinin sosyal statüsünün ailesinin ötesine taşıyabilme yetisini işaret eden nesiller arası hareketlilik veya sınıflar arası evlenme üzerine çalışmalar mevcuttur.

Diğer bir üzerine çok tartışılan konu ücret eşitsizlikleridir. Teknik değişim ve küreselleşmenin yanı sıra alınan eğitim ya da hatta zekâ düzeyi gibi kişisel yeteneklerdeki farklılıklar temel bağımsız değişkenleri oluşturmaktadır. Cinsiyet ya da etnik köken ise en bilinen sosyo-ekonomik değişkenlerdir ve ücret farklılaşmalarının ötesinde iktisadi eşitsizlik analizlerinde ele alınan konulardır. Teknolojik gelişmeler ve küreselleşme (daha çok ticaret serbestisi ve daha az olarak artan sermaye akımları bağlamında) eşitsizliklerle ilişkili olarak işaret edilen temel nedenlerdir. Bunların yarattığı olumsuz etkiler küresel düzeyde çözümlenmek için çok karmaşık olarak görüldüğünden, politika çıkarımları da oldukça verimsiz olmaktadır.

Artan eşitsizliklere karşı politika çözümleri arayışları özellikle iktisadi eşitsizliklerin büyüme üzerindeki olumsuz etkileri görünür oldukça diğerlerinin yanı sıra IMF ve OECD gibi uluslararası kuruluşların ilgisini arttırmıştır. OECD gelir eşitsizliklerine yönelik pek çok araştırma yayınlamış (kapsamlı araştırmaları için bkz. OECD (2011) ve OECD (2015)) ve ülkeler arasında gelir eşitsizliği ve yoksulluğu izlemek üzere özel bir veri tabanı kurmuştur.

IMF'nin de gelir eşitsizliklerine adanmış bir sayfası bulunmaktadır. IMF'nin eşitsizliklere yönelik ilgisi temelde iktisadi büyüme üzerindeki rolleri ve hükümet politikalarına dayanmaktadır. Fonun özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki kemer sıkma politikalarındaki rolü ve politikaların sonuçları göz önüne alındığında yazılarında daha önceki politika önerilerine yönelik bir aklama ve kısmen itiraf görülmektedir. IMF'in teorik konulara yaklaşımı ile ilgili olarak Dabla-Norris et. al. (2015) ve politika çıkarımları ile ilgili olarak IMF (2014)'e bakılabilir. Ayrıca IMF ile OECD'nin özellikle küreselleşme ile ilişkili olarak düşen işçi payları ile ilgili çalışmaları da mevcuttur (Glyn, 2011: 102).

Kısmi olarak artan ilginin görünür kanıtlarından biri Thomas Piketty'nin ünlü *Capital in the Twenty-First Century* adlı kitabının elde ettiği satış başarısıdır. Kitap 2014 yılında İngilizce olarak ilk basıldığında New York Times'ın kurgusal olmayan en çok satan kitaplar listesinde ilk sıraya yükselmiş ve iki milyondan fazla satmıştır.⁵ Kendi deyişiyle (Piketty, 2015: 48) kitap bölüşüm ve servetin tarihçesi üzerinedir ve birkaç düzine akademisyen tarafından geliştirilen ulusal gelir ve servet veri tabanını kullanmaktadır. Her ne kadar kitabın ana argümanı olan servet eşitsizliklerinin arkasında yatan temel nedenin sermayenin getiri oranının büyüme oranından büyük olması olduğu savı tartışmalı olsa da, Piketty ve diğer akademisyenler tarafından yaratılan ve geliştirilen veritabanı⁶ bölüşüm analizleri için çok önemli bir kaynak sağlamaktadır.

İktisadi eşitsizliklerin ulaştığı boyutlar düşünüldüğünde, ana akım iktisadın bölüşüm meselesine ilgisinin halen hem miktar hem de araştırmaların derinliği açısından yetersiz olduğu açıktır. Diğer taraftan yukarıda bahsedildiği gibi bu yazının ana çerçevesi Ortodoks iktisat yazını olduğundan yer verilmeyen heterodoks iktisat yazınında bölüşüm sorunsalı iktisadın temel sorunsalı olarak yer almakta ve bu bağlamda hem teorik hem de ampirik pek çok nitelikli bölüşüm analizi barındırmaktadır.

⁵ <https://www.nytimes.com/books/best-sellers/2014/05/18/hardcover-nonfiction/>

⁶ World inequality database, <https://wid.world/>

Sonuç

Sonuç olarak bölüşüm sorunsalı ister gelir dağılımı ister gelir eşitsizliği olarak ele alınsın halen ana akım iktisatta özellikle teorik düzeyde önemli düzeyde yer verilen bir konu olarak görünmemektedir. Bu alanın iktisat yazınında özellikle ana akım yazında görece az yer bulması Sandmo'nun (2015: 5) belirttiği gibi eşitlik ve adalet *gibi normatif konularla* ilişkili görülmesinden kaynaklanmış olabilir. Yani bölüşümün politik iktisadın temel sorunsalı olarak görülmesi (en azından bazı klasik iktisatçılar tarafından) ve sonrasında kaybettiği önem aslında iktisadın *normatif* olarak görülen konularla bağına koparıp *pozitif* konularla ilgilenmesinden kaynaklanmış olabilir. Peki, örneğin sadece paranın değerinin korunmasını hedefleyen merkez bankalarının politikalarını destekleyen parasalcı bir yaklaşıma dayalı bir iktisadi analiz *pozitif* bir nitelik taşımakta mıdır? Daha temelden bir soru ile iktisat neden kıt kaynaklarla sonsuz insan ihtiyaçlarının tatmin edilmesine odaklanmalıdır? Neden daha eşit dağıtılmış kaynaklar ile yaşadığımız dünyanın kaynaklarının daha az sömürülmesine odaklanmasın? İktisat bilimi sosyal bir bilim olarak normatif ve pozitif iktisat olarak ikiye ayrılabilir mi?

Bölüşüm sorunsalının ele alınışıyla ilgili olarak, yukarıda bahsi geçtiği şekilde *normatif* yönüne gelince, burada distopik bir gelecek ile ilgili yazıların, kitapların ya da filmlerin genel kurgusuna bakılabilir. Distopyalar bilindiği üzere, bugün toplumsal olarak yaygın biçimde sahip olduğumuz değer yargılarına ters düşen ve korkulan bir gelecek, genellikle, var olan vatandaşlık haklarının kaybedildiği ve özellikle kanunlar önünde eşitsizliğin arttığı, baskıcı bir yönetim öngörür. Burada kuşkusuz katlanılmaz düzeylere gelmiş (ki bu eşitsizliğin katlanılmazlığı bugün içerisinde yaşadığımız dünyanın tüm coğrafyaları için düşünüldüğünde anlamını yitirmektedir) iktisadi eşitsizlikler de vurgulanmaktadır. Artan iktisadi eşitsizlikler distopyaların karanlık gelecek kurgularında iktisadi eşitsizliklere yapılan vurguyu ya da odaklanmayı arttırmış görünmektedir. Örnek olarak yaşamları çalışarak satın aldıkları saatlere bağlı olan insanlarla, çalışmadan belki yüzlerce yıl yaşayabilecek zamana sahip zengin insanların ayrı bölgelerde yaşadığı ya da uluslararası şirketlerin tüm dünyayı yönettiği ve dünya nüfusunun büyük bölümünün gerçek anlamıyla sefalet içinde köle olarak yaşadığını öngören son dönem distopyaları verilebilir. Bu distopyalar bugün görece refah içerisinde yaşayan insanların var olduğu coğrafyalarda yazılmıştır.

Oysaki dünyanın başka coğrafyalarında dayanılmaz boyutlara varan eşitsizlikler ya da yaşam şartları kötü bir gelecek senaryosu değil açık bir gerçektir. Bu yazının başında sorulan soru ve içerdiği çelişkinin ileride daha yakıcı hale gelmesi; iktisadi eşitsizliklerin artması ve insanların görece eşit olduğu varsayılan siyasal haklarının bu eşitsizliklere giderek daha fazla uyum sağlaması olasılığı, bazı coğrafyalarda yaşananların tüm dünyaya yayılması olasılığıdır aslında. Yukarıda bahsi geçen gelir dağılımındaki küresel bozulma ve küresel krizler kötü bir gelecek algısının yaygınlaşmasının anlaşılır olduğunu göstermektedir. Daha eşitlikçi ve daha demokratik bir gelecek için, refahın daha eşit dağıtıldığı bir dünya (hem ülkeler içerisinde hem de ülkeler arasında) gerekliliği açık görünmektedir.

Kaynakça

- Atkinson, A. B. (1987), "Bringing Income Distribution in from the Cold", *Economic Journal*. Cilt: 107 Sayı: 441 (Mar., 1997), s. 297-321
- Atkinson, A. B. ve F. Bourguignon (2015), "Introduction: Income Distribution Today" içinden. *Handbook of Income Distribution*, ed. Anthony B. Atkinson ve François Bourguignon, Amsterdam: North-Holland.
- Atkinson, A. B. ve F. Bourguignon (2000), "Introduction: Income Distribution and Economics", içinden. *Handbook of Income Distribution*, 1. Cilt, Ed. A. B. Atkinson ve F. Bourguignon, Elsevier.
- Atkinson, A.B. (1975), *The Economics of Inequality*, Oxford: Clarendon Press
- Blaug, M. (1985), *Economic Theory in Retrospect*, 4. Baskı, Cambridge: Cambridge University Press
- Braff, A. J. (1988), "Distribution: Neo-Classical", içinden. *Theories of Income Distribution*, ed. A. Asimakopulos, Kluwer Academic Publishers, s. 75-104
- Dabla-Norris, E., K. Kochhar, F. Ricka, N. Suphaphiphat, ve E. Tsounta. (2015), "Causes and Consequences of Income Inequality: A Global Perspective", IMF Staff Discussion Note: 15/13.

- Derya, H. (2016), "Freiburg Okulu çerçevesinde Eucken ve Hayek" Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 21, Sayı: 2, s.493-512.
- Franzini, M., ve Pianta, M. (2011), "Explaining Inequality in Today's Capitalism". WP-EMS Working Paper No. 2011/08.
- Giovannoni, O. (2014a), "What Do We Know About the Labor Share and the Profit Share? Part I: Theories", Levy Economics Institute, Working Paper No: 803.
- Giovannoni, O. (2014b). "What Do We Know About the Labor Share and the Profit Share? Part III: Measures and Structural Factors", Levy Economics Institute, Working Paper No: 805.
- Glyn, A. (2011), "Functional Distribution and Inequality", içinden ed. W. Salverda et. al., The Oxford Handbook of Economic Inequality, (s. 101-126), New York: Oxford University Press
- Hicks, J. R. ([1932], 1963), *The Theory of Wages*, New York: St Martin's Press
- IMF (2014), "Fiscal Policy and Income Inequality", IMF Staff Policy Paper. Ocak 22, 2014.
- Keynes, J. M. ([1936], 2013), *The General Theory of Employment, Interest and Money; The Collected Writings of John Maynard Keynes, Volume VII*, Cambridge: Cambridge University Press
- Lavoie, M. and E. Stockhammer (ed) (2013), *Wage-led Growth: An Equitable Strategy for Economic Recovery*, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Levine, D. P (1988), Marx's Theory of Income Distribution, içinden. *Theories of Income Distribution*, ed. A. Asimakopulos, Kluwer Academic Publishers, s. 49-74
- Lindert, P. H. and J. G. Williamson (2016), *Unequal Gains: American Growth and Inequality since 1700*, Princeton University Press.
- Marglin, S. A. (1984), *Growth, Distribution and Prices*, Cambridge: Harvard University Press

OECD (2011), *Divided We Stand: Why Inequality Keeps Rising*, Paris: OECD Publishing.

OECD (2015), *In It Together: Why Less Inequality Benefits All*, Paris: OECD Publishing.

Piketty T. (2015), "About 'Capital in the Twenty-First Century'", *The American Economic Review*, Cilt: 105, Sayı: 5, s. 48-53

Ricardo, D. ([1817] 2013), *Siyasal İktisadın ve Vergilendirmenin İlkeleri*, çev. Barış Zeren, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Ricardo, D. ([1819-1821], 1962), *The Work and Correspondence of David Ricardo* 8. Cilt, Letters 1819-1821, Ed. Sraffa, P. ve Dobb, M.H., Cambridge: Cambridge University Press

Rothschild, K.W. (2005), *Employment Wages and Income Distribution Critical Essays in Economics*, New York: Routledge, – Taylor & Francis e- Library

Sandmo, Agnar (2015), "The Principal Problem in Political Economy: Income Distribution in the History of Economic Thought" içinden. *Handbook of Income Distribution*, ed. Anthony B. Atkinson ve François Bourguignon, Amsterdam: North-Holland, s. 4-65

Shutt, H. (2004), *Kapitalizmle Derdim Var!*, çev. N. Sungur ve A. Çakmak, 1. Basım, İstanbul: Kitap Yayınevi